

Foto: Lotte La Cour

KOM GODT I GANG

- etiske offentlige indkøb

En guide til kommuner

INTRODUKTION

Der har i de senere år været et stigende fokus på, at kommuner og andre offentlige instanser bør og kan agere samfundsansvarligt i deres indkøb og bidrage til bedre arbejds- og miljøforhold globalt. Borgere, medarbejdere, medier m.fl. forventer på forskellig vis, at det offentlige tager etiske hensyn, når de køber ind.

Den offentlige sektors rolle som kunde og forbruger har også fået fokus fra regeringens side, der prioriterer inddragelsen af samfundsansvarlige offentlige indkøb højt. Ifølge Regeringens Handlingsplan for Virksomheders Samfundsansvar fra 2008 skal der blandt andet gennemføres tiltag for at sikre, at hensynet til samfundsansvar systematisk inddrages i fællesstatslige indkøbsaftaler, som formuleret i de konventioner, der ligger til grund for principperne i FN Global Compact.

Det samlede offentlige indkøb i staten, regionerne og kommunerne udgør årligt ca. 160 mia. kr. og ifølge Regeringens strategi for bæredygtig udvikling fra 2009 står kommunerne for omtrent to tredjedele af Danmarks offentlige indkøbsbudget. Kommunerne besidder som andre store virksomheder en betydelig indkøbsmagt, der giver mulighed for at påvirke udviklingen i leverandørkæden. Kommuner, der ønsker at arbejde seriøst med etiske indkøb, er nødt til at inddrage

etiske hensyn i de overordnede beslutninger om kommunens indkøb; herunder i indkøbs- og udbudspolitikker. En politik for etiske indkøb er et vigtigt signal at sende både internt til f. eks. indkøbere og eksternt til bl.a. leverandører om, hvordan kommunen fokuserer på etiske forhold i forbindelse med indkøb og udbud. Gennem etiske indkøb kan det offentlige bidrage til at påvirke den måde, hvorpå leverandører arbejder med samfundsansvar og bidrage til at forbedre arbejds- og miljøforholdene i udviklingslandene og de nye vækstøkonomier, som f.eks. Kina og Indien. Lande hvor ordentlige arbejds- og miljøforhold ofte er en mangelvare.

Dansk Initiativ for Etisk Handel (DIEH) ønsker med denne guide at bidrage til at gøre det mere overskueligt for kommunerne at inddrage etiske hensyn i deres indkøbspolitik og til at omsætte denne til praktiske tiltag i de daglige indkøb og udbud. DIEH ønsker overordnet set at fremme en ensartet formulering og udmøntning af etiske retningslinjer for såvel det offentlige som for private virksomheder, der er leverandører til den offentlige sektor.

Guiden skal fremme viden om etiske offentlige indkøb og inspirere kommunerne til at påbegynde arbejdet med inddragelse af samfundsansvarlige tiltag i indkøbsaftaler.

producenter og leverandører i udviklingslandene og på de nye vækstmarkeder.

Hvad er Etisk Handel?

Etisk Handel er virksomheders og organisationers frivillige arbejde for at forbedre arbejds- og miljøforholdene i de globale leverandørkæder. I DIEH dækker Etisk Handel over ansvarlig produktion, ansvarlige indkøb og ansvarlig leverandørstyring.

Dansk Initiativ for Etisk Handel (DIEH)

DIEH er et medlemsbaseret ressourcecenter, der søger at fremme international handel, der respekterer menneske- og arbejdsretter og bidrager til en bæredygtig udvikling. DIEH samler erhvervslivet, offentlige instanser, fagbevægelsen og folkelige organisationer for i fællesskab at finde konstruktive løsninger på de udfordringer og dilemmaer, danske virksomheder og kommuner står over for i relation til deres

FORDELENE VED ETISKE OFFENTLIGE INDKØB

Den offentlige sektor er en del af den globale handel med varer og tjenester. Mange af de indkøbte varer er produceret i udviklingslandene og de nye vækstøkonomier og med større risiko for at være produceret under dårlige arbejdsforhold. Det er derfor vigtigt, at man som ansvarlig offentlig instans sætter rammerne for etiske krav i udbud, således at dårlige og ulovlige arbejdsforhold og overtrædelser af menneskerettigheder ikke bliver en prisreducerende konkurrencefordel.

Fordele ved etiske offentlige indkøb er at:

- Kommunen bidrager til forbedringer af arbejds- og miljøforhold
- Kommunen opnår et bedre omdømme, og kan dermed profilere sig i forhold til borgere og ved rekruttering af nye medarbejdere
- Kommunen lever op til politiske krav herunder de målsætninger, der stilles fra regeringen samt egen målsætning om en etisk indkøbspolitik
- Kommunen minimerer risikoen for negativ omtale i medierne

Definition af samfundsansvar

Rådet for Samfundsansvar har defineret samfundsansvar på følgende måde: Virksomheder viser samfundsansvar og skaber værdi for både virksomhed og samfund ved i dialog med sine interes-

senter at håndtere sociale, miljømæssige og etiske udfordringer i overensstemmelse med internationalt anerkendte principper for samfundsansvar.

Forum for Bæredygtige Indkøb

Fordele ved og behovet for at agere efter etiske krav i offentlige indkøb, er efterhånden bredt anerkendt af mange væsentlige aktører:

I oktober 2010 nedsatte miljøminister Karen Ellemann et Forum for Bæredygtige Indkøb, hvis formål er at fremme miljøbevidste og ansvarlige indkøb af varer og tjenesteydelser hos professionelle indkøbere. Man har haft behov for et sådant forum blandt andet for at nedbryde de barrierer, der ofte står i vejen

for bæredygtige indkøb: Manglende ledelsesmæssig opbakning, manglende viden, manglende tid og fokus på anskaffelsespris frem for på totalomkostningspriser. Derudover efterspørges der viden om hvilke muligheder, der ligger i EU's udbudsregler.
Kilde: Miljøstyrelsen, www.mst.dk

Foto: Maria Marites Gonzalez

En etisk indkøbspolitik

For at kommunen kan vise et samfundsansvarligt engagement og omsætte ord til handling, bør der udarbejdes en etisk indkøbspolitik, så kommunerne i praksis vil kunne bidrage til en positiv samfundsudvikling både nationalt og internationalt.

EKSEMPEL

KOMMUNENS politik for etiske hensyn i indkøb og udbud: En etisk indkøbspolitik

KOMMUNEN ønsker at fremme en bæredygtig og samfundsansvarlig udvikling. Dette skal gøres ved både at understøtte igangværende initiativer vedrørende etiske indkøb og ved at inddrage sociale og etiske hensyn i alle indkøb og udbud, hvor det er muligt.

KOMMUNEN har tilsluttet sig følgende to initiativer som led i at fremme KOMMUNENS etiske indkøbspolitik:

- KOMMUNEN har meldt sig ind i DIEH (Dansk Initiativ for Etisk Handel), hvis formål er at fremme etisk handel, og bistå private virksomheder og offentlige instanser i håndteringen af deres samfundsansvar i globale leverandørkæder og efterlevelse af DIEH Retningslinjer for Etisk Handel, der er baseret på FN's Global Compacts 10 principper og ILO's Kernekonventioner.
- KOMMUNEN er blevet udnævnt som Fairtrade By, hvilket gør, at KOMMUNEN har fokus på og ønsker at fremme Fair Trade kaffe, te eller andre produkter i lokale butikker, restauranter og cafeer i kommunen. KOMMUNEN informerer om Fair Trade overfor borgere og erhvervsliv i kommunen for at fremme offentlige indkøb af produkter med eksempelvis Fairtrade-mærket.

Den etiske indkøbspolitik udmønter sig i kommunens indkøb og udbud på følgende måde:

Varer og produkter indkøbt/udbudt til KOMMUNEN skal i hele værdikæden være produceret under forhold, der lever op til sociale og etiske hensyn og opfylder minimumskrav til blandt andet løn og arbejdssikkerhed og -sundhed. Varer, der opfylder kriterierne til etiske mærkningsordninger, som f. eks. Fairtrade-mærket og FSC-mærket vil blive foretrukket, hvor det er teknisk, kvalitetsmæssigt og økonomisk muligt. Konkret vil der blive indarbejdet en række minimumskrav – etiske klausuler i KOMMUNENS kontrakter. Disse klausuler vil forpligte leverandørerne til at overholde etiske retningslinjer, som f. eks. ordentlige arbejdsforhold, foreningsfrihed og retten til kollektive forhandlinger, bekæmpelse af børnearbejde mv.

Som opfølgning på ovenstående politik for etiske indkøb har KOMMUNEN igangsat tiltag til at følge op på om leverandørerne overholder KOMMUNENS etiske retningslinjer. Opfølgningen er baseret på en tæt dialog, og samarbejde mellem KOMMUNEN og leverandørerne.

Derudover er der udarbejdet en handlingsplan med konkrete tiltag for at sikre en effektiv implementering af denne etiske indkøbspolitik. KOMMUNEN rapporterer årligt til DIEH om resultaterne af indsatsen.

HANDLINGSPLAN FOR IMPLEMENTERING AF EN ETISK INDKØBSPOLITIK

Når den etiske indkøbspolitik skal udmøntes i praksis anbefales det, at man først udarbejder en handlingsplan. Den giver et overblik over, hvordan den etiske indkøbspolitik kan realiseres i praksis på en forholdsvis enkel og overskuelig måde.

En handlingsplan er en strategisk og praktisk oversigt over de tiltag, der skal gennemføres i en bestemt periode for at realisere den etiske indkøbspolitik. Handlingsplanen er således en operationalisering og konkretisering af både korte og langsigtede mål for etiske indkøb. Handlingsplanen gennemføres typisk i en trinvis proces, og består af en række faser, som leder frem til realiseringen af de fastsatte mål:

Handlingsplan for etiske offentlige indkøb Implementeringsfaser

1. Forankring
2. Prioritering
3. Fastsætte mål
4. Stille krav
5. Opfølgning og forbedring
6. Kommunikation og rapportering

Foto: Anne Sofie Fischer

Foto: Maria Kim Lassen

1. FORANKRING

-IDENTIFICÉR DEN/DE ANSVARLIGE OG SKAB FORANKRING I HELE ORGANISATIONEN

Fuld forankring af kommunens etiske offentlige indkøb betyder, at alle involverede, fra kommunalbestyrelse til medarbejdere, går ind for idéen og ved, hvad hensyn til etiske forhold i indkøb og udbud betyder for kommunen i relation til samarbejdspartnere og leverandører.

En forankring hænger tæt sammen med god kommunikation af forbedringer og fremskridt. I praksis kan det være svært at opnå forankring rundt i hele kommunen, men erfaringer viser, at der er store fordele at hente, hvis man kan opnå en væsentlig opbakning til kommunens etiske indkøbspolitik blandt medarbejderne.

Politisk opbakning og forankring i den administrative ledelse

Det anbefales, at forankringen ligger både på det politiske niveau og i den administrative ledelse. Det er altafgørende for en succesfuld implementering, at den administrative ledelse prioriterer samfundsansvar som et indsatsområde og sikrer at konkrete tiltag til efterlevelse af kommunens etiske indkøbspolitik defineres. Efterfølgende skal disse konkrete tiltag implementeres og følges op på.

Brug af kompetencer på tværs af organisationen

Det er vigtigt at inddrage relevante kompetencer uden for indkøbsafdelingen for at sikre, at de krav der stilles er hensigtsmæssige, rimelige og relevante og for at sikre ejerskab hos medarbejderne i arbejdet med etiske offentlige indkøb. Ved f.eks. køb af byggematerialer er det relevant at inddrage kommunens tekniske forvaltning, ligesom miljøafdelingen kan være en god sparringspartner eksempelvis for at sikre, at de træ-base-rede materialer, der skal anvendes til byggeriet opfylder kravene for lovligt og bæredygtigt træ.

Inddragelse af medarbejderne

Det kan være en god motivationsfaktor, at inddrage medarbejderne via hovedsamarbejdsudvalg eller decentrale samarbejdsudvalg til at drøfte den etiske indkøbspolitik og udmøntningen i praksis. Dette kan medvirke til en mere effektiv omstilling til mere etiske indkøb, da erfaringen fra virksomheder ofte har vist, at medarbejderne kan bidrage med gode og innovative forslag, der skaber engagement og ejerskab.

2. PRIORITERING

-IDENTIFICÉR OG PRIORITÉR DE MEST RELEVANTE INDKØBSOMRÅDER

Arbejdet med at inddrage etiske hensyn i offentlige indkøb er en lang proces og kan virke uoverskueligt at påbegynde. Derfor kan det være nødvendigt at prioritere sin indsats helt overordnet og vurdere de områder, hvor risikoen for overtrædelser af grundlæggende rettigheder og

internationale standarder er størst. Implementering af etiske offentlige indkøb er en proces, det kan derfor være en god idé at skabe små succeser, lære af erfaringerne og fortsætte den prioriterede indsats på baggrund af det.

Følgende forslag til kriterier kan anvendes til at udvælge og prioritere de vareområder, hvor der fastsættes etiske krav:

- **Hvad er produktets symbolværdi for kommunen?**
Produkter, der nemt kan relateres til kommunen og dens kerneydelser, har en høj symbolværdi. F.eks. produkter med kommunens navn og logo som hjemmepleje biler eller indkøb til børnehaver og prestigefulde bygninger som kunstmuseer eller ny gågade med granitmosaik, er også meget synlige for borgerne. Alle disse er eksempler på områder, som kommunen kan vælge at prioritere højt pga. symbolværdien.
- **Hvilke indkøbsområder er de største?**
Større indkøbsområder kan give større mulighed for at gøre en forskel gennem kommunens indkøb eller vil være de områder, der sandsynligvis har størst bevågenhed fra eksempelvis medierne.
- **Hvor er kommunen en stor kunde?**
Hvis kommunen er en væsentlig kunde for en konkret leverandør på et bestemt vareområde, har kommunen sandsynligvis en vis indflydelse overfor leverandøren. Kommunen kan i kraft af dens indkøbsstørrelse i relation til den pågældende leverandør stille etiske krav, som leverandøren vil have et ønske om at kunne efterleve eller forsøge at imødekomme. Kommunen kan således positivt gøre sin indflydelse gældende.
- **Er produktet produceret i et udviklingsland eller i et EU-land?**
En risikovurdering kan baseres på tilstanden i produktionslandene. Produkter produceret i lande, hvor der eksempelvis ofte forekommer overtrædelser af grundlæggende menneske- og arbejdstagerrettigheder, bør prioriteres og opfølgning på leverandører bliver en helt afgørende faktor.

Foto: Kennet Høgaard

EKSEMPEL

En prioriteret produktgruppeoversigt

KOMMUNEN har i første omgang valgt at fokusere på etiske offentlige indkøb inden for følgende indkøbsområder

1. Træ og træ-baserede produkter f.eks. udendørs legepladser, møbler, papir, toilet-papir, køkken-ruller mv., da det er en stor post i budgettet
2. Tøj og tekstiler til kommunens ansatte, da tøjet erfaringsmæssigt ofte produceres i udviklingslande f.eks. i Asien, hvor børnearbejde ofte forekommer
3. Kaffe og te, da det er en mindre post i budgettet med høj symbolværdi, og da der er en række standarder på området med kriterier, der kan refereres til i udbudsmaterialet

3. FASTSÆTTE MÅL

-OPSTIL KONKRETE MÅL FOR HVERT PRIORITERET INDKØBSOMRÅDE

Når indsatsområderne er vurderet og prioriteret, skal der efterfølgende opstilles målbare og konkrete mål. Det kræver omhyggelig planlægning at omsætte de fastsatte mål, så de afspejles i udbudene, hvis den etiske indkøbspolitik på sigt skal efterleves. Hvis der eksempelvis vælges at sætte fokus på træ og træ-baserede produkter, som første prioritet, er det nødvendigt at konkretisere dette yderligere med specifikke mål.

EKSEMPEL

Konkrete mål for træ og træ-baserede varer

1. KOMMUNENS indkøb af papir-baserede produkter (kopipapir, køkkenruller, toiletpapir mv.) skal alle være baseret på træ, der er lovligt og bæredygtigt, dvs. alle udbud, der udarbejdes efter en gældende dato, skal stille krav om at træet er lovligt og bæredygtigt. Hvordan man i praksis gør dette, kan man se i Naturstyrelsens vejledning for indkøb af lovligt og bæredygtigt træ.
2. Alle tildelte leverandører skal følge KOMMUNENS etiske retningslinjer. Disse skal ligge klar en specifik dato.

Indkøbspraksis

Når man som kommune udarbejder udbud, er det meget vigtigt, at man ikke fremsætter krav til produkt og processer, der får en utilsigtet negativ effekt på leverandørerne hele vejen ud i kæden. Leveringstider, produktspecifikationer, design m.m. skal nøje gennemgås og planlægges, således at man ikke fremsætter et udbud, der i sidste ende bidrager til opretholdelsen af kritiske arbejdsforhold, herunder børnearbejde ude i leverandørkæden. Man skal eksempelvis ikke stille krav om brug af materialer f.eks. en meget speciel granittype, der kun kan udvindes

i bestemte områder i Kina, hvor der tidligere har været problemer med uacceptable arbejdsforhold.

Kommunen bør derfor have som målsætning at indgå i dialog med samarbejdspartnere og leverandører i processen for at udarbejde og gennemføre udbud. Hvis man bliver opmærksom på, at det er tvivlsomt hvorvidt et produkt kan produceres og leveres på en ansvarlig måde, bør man overveje alternativer.

4. STILLE KRAV

-RELEVANTE ETISKE KRAV

Private virksomheder og offentlige instanser står overfor de samme udfordringer og dilemmaer, når etiske hensyn skal inddrages i deres indkøb. Men måden hvorpå disse krav kan stilles er anderledes i den offentlige sektor blandt andet pga. de eksisterende regler på området. De etiske krav, der oftest stilles omfatter ILOs kernekonventioner, FNs Børnekonvention, national lovgivning og grundlæggende miljøhensyn.

Etiske krav er ikke entydigt adresseret i den eksisterende lovgivning, og det er vigtigt at man ikke stiller krav således, at man kommer i konflikt med konkurrencelovgivningen og EU's udbudsregler. Ifølge norske og svenske udredninger jf. "Etiske krav i offentlige anskaffelser", er det lovligt at stille etiske krav, men disse skal følges op. Ifølge EU kommissionen kan etiske krav stilles til kontraktens gennemførelse, altså som kontraktvilkår og stadig flere offentlige virksomheder i Norge og Sverige stiller disse krav som kontraktvilkår.

De etiske krav skal i lighed med alle typer krav ved offentlige indkøb formuleres på en måde, der er i overensstemmelse med de grundlæggende

udbudsretlige principper herunder ligebehandling, gennemsigtighed og proportionalitet.

Flere skandinaviske lande har ud fra et juridisk synspunkt undersøgt muligheden for at stille etiske krav ved offentlige indkøb og udbud heriblandt Norge og Sverige i henholdsvis 2008 og 2007. I Sverige blev det forestået af Sveriges Kommuner og Landsting (SKL). På baggrund af disse undersøgelser anbefaler man at følgende krav kan stilles som kontraktvilkår:

- FNs børnekonvention artikel 32, om børns ret til beskyttelse fra økonomisk udnyttelse og dets ret til skolegang og personlig udvikling
- ILOs otte kernekonventioner:
 - 29 og 105 om tvangsarbejde
 - 87 og 98 om foreningsfrihed og kollektive forhandlinger
 - 100 og 111 om diskrimination
 - 138 og 182 om børnearbejde

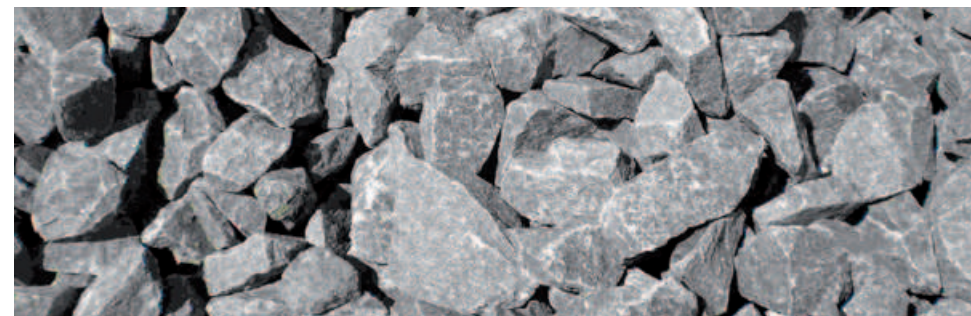
- Producentlandets arbejdsmiljølovgivning

Kilde: "Etiske krav i offentlige anskaffelser", 2009

Anbefalinger fra Rådet for Samfundsansvar

I Danmark efterspørges en tilsvarende konkret officiel udredning af de juridiske forudsætninger ved etiske krav ved offentlige indkøb og udbud. Blandt andet anbefaler Rådet for Samfundsansvar, at regeringen tager initiativ til en drøftelse i EU-regi af, om de gældende EU-regler i tilstrækkelig grad gør det muligt at inddrage virksomheders samfundsansvar i forbindelse med offentlige indkøb. Det er nemt at stille etiske krav, men at følge op på dem i henhold til de gældende regler på området kræver viden og ressourcer. Derudover anbefaler Rådet for Samfundsansvar, at man også i Danmark styrker indsatsen for

at stille realistiske og hensigtsmæssige krav til samfundsansvar i offentlige indkøb f.eks. ved at udarbejde en fælles indkøbsvejledning. Dette har man i Norge og Sverige løst ved at tage udgangspunkt i online værktøjet det nordiske CSR kompas, og udarbejdet henholdsvis en norsk og svensk version, som udover vejledning til private virksomheder også inkluderer specifikke anbefalinger til den offentlige sektor om inddragelse af etiske krav i indkøb. Disse værktøjer bliver offentliggjort i slutningen af marts 2011 i Sverige og i slutningen af april 2011 i Norge.

5. OPFØLGNING OG FORBEDRING

-SPECIFICÉR OPFØLGNINGSTILTAG OG FORBEDRINGER

Leverandøren kan forpligtes til at dokumentere fremskridt i sit arbejde med etisk handel eksempelvis gennem en årlig rapportering via DIEH, FN Global Compact, årsregnskabsloven eller lignende. Det gælder om kun at forlange det, der er kapacitet til at følge op på i praksis og anvende internt i kommunen.

Et kerneelement ved virksomheders arbejde med samfundsansvar er løbende forbedringer. Derfor anbefaler DIEH, at man fokuserer på at etablere et tæt samarbejde med ens leverandører bl.a. for at mindske risikoen for brud på ens etiske retningslinjer. Det anbefales, at man vælger et par leverandører og på baggrund af erfaringerne fra samarbejdet med disse, udvide samarbejdet til også at omfatte andre leverandører. Det drejer sig om sammen at forbedre forholdene og dermed igangsætte positive tiltag til at fremme leverandørernes arbejde med samfundsansvar.

Mange års erfaringer fra private virksomheders arbejde med etiske krav til underleverandører

har vist, at det vigtigste ikke kun er at kontrollere men at samarbejde om løbende forbedringer, så kravene har større mulighed for at resultere i reelle forbedringer i leverandørkæden.

Kommunen hverken kan eller skal tjekke alle led i leverandørkæden, men kommunen har ansvaret for, at der bliver stillet realistiske etiske krav i udbuddet, som leverandøren skal efterleve.

Definitionen af kontraktbrud og konsekvenserne skal være tydeligt beskrevet. Det drejer sig bl.a. om, hvornår konsekvenserne træder i kraft, hvad der sker i sanktionsperioden og ikke mindst, hvad der sker efterfølgende.

Hvis kontrakten misligholdes i forhold til de etiske krav anbefales det, at kommunen forlanger at leverandøren udarbejder en handlingsplan for, hvordan der rettes op på det misligholdte forhold inden for en vis tidshorizont.

6. KOMMUNIKATION OG RAPPORTERING

-KOMMUNIKÉR DE KONKRETE ETISKE TILTAG I INDKØBSPOLITIKKEN

Mål og rapportering er nødvendige for at kunne vide om en etisk indkøbspolitik er implementeret. Det er samtidig en stor hjælp til at evaluere de tiltag, som kommunen har sat i gang. Rapportering er også vigtig for at opnå gennemsigtighed og bidrage til at skabe overblik over fremskridt med de etiske tiltag. Tænk forenkling og profilering.

Dokumentér fremdrift og udfordringer

Det giver god mening, at der bliver fulgt op på målene i handlingsplanen, og at resultatet af indsatsen bliver dokumenteret. Hvordan er retningslinjerne blevet kommunikeret og til hvem? Hvor mange af leverandørerne følger op på egne underleverandører, og er der registreret eventuelle brud? Virksomheder oplever i stigende grad, at interessenter (f.eks. politikere, forbrugere og medier) forventer, at man kan dokumentere, at der følges op på krav til etisk handel. Dette gælder også indkøb i den offentlige sektor.

Informér om resultater og udfordringer

Åbenhed omkring opnåede resultater og udfordringerne med etiske indkøb er vigtig for at skabe tillid hos borgerne, leverandørerne, samarbejdspartnere og andre interessenter. Forudsætningen for god kommunikation om kommunens indsats med etiske indkøb er, at der kommunikeres om status, fremtidige planer og de udfordringer, som skal håndteres. Fortæl også hvordan kommunen har prioriteret ressourcer og begrund gerne valget af prioriteter for at synliggøre den proces, man går igennem. Internt er det vigtigt, at man jævnligt kommunikerer om fremskridt til kommunalbestyrelse såvel som medarbejdere. Indkøberen har her et medansvar for at hjælpe med at facilitere kommunikationen, som er en kombination af løbende opfølgning samt identificering af konkrete områder for forbedringer og at skabe succes historier for kommunen.

REFERENCELISTE

ETISKE RETNINGSLINJER

International Labour Organisation (ILO) kernekonventionerne
<http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm>

FN Global Compacts 10 principper
<http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/index.html>

Dansk Initiativ for Etisk Handel
<http://www.dieh.dk>

Nationale initiativer for etisk handel
http://www.dieh.dk/etisk_handel/nationale_initiativer_for_etisk_handel/

Rådet for Samfundsansvar
<http://www.raadetforsamfundsansvar.dk/sw67476.aspm>

MÆRKNINGSORDNINGER

- Fairtrade-mærket
<http://www.fairtrade-maerket.dk/>
- Forest Stewardship Council (FSC)
<http://www.fsc.dk>
- Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC)
<http://www.pefc.dk/>

OVERSIGTER OG VEJLEDNINGER

Regeringens strategi for bæredygtig udvikling, marts 2009
www.mst.dk

Økonomistyrelsen – Samfundsansvar og Miljøhensyn
[http://www.statensindkob.dk/media\(1444,1030\)/Samfundsansvar.pdf](http://www.statensindkob.dk/media(1444,1030)/Samfundsansvar.pdf)

ISO 26000
<http://www.ds.dk>

Oversigt over Kommunernes forpligtelser til samfundsansvarlige indkøb
http://www.ski.dk/SiteCollectionDocuments/samfundsansvar/Oversigt_kommunernes_samfundsansvars-initiativer.pdf

Naturstyrelsens vejledning om indkøb af lovligt og bæredygtigt træ
www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Skov/Miljoet/vejledning/default.htm

Europa Kommissionens håndbog om varetagelse af miljøhensyn i forbindelse med offentlige indkøb
http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_da.pdf

Europa Kommissionens vejledning fra oktober 2010: 'Buying Social - a guide to taking account of social considerations in public procurement'
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=en&furtherPubs=yes>

"Ethiske krav i offentlige anskaffelser", Norsk vejledning til offentlige indkøb udarbejdet af Initiativ for Etisk Handel i Norge for Barne- og Ligestillingsdepartementet
http://www.etiskhandel.no/Offentlig_sektor/Veileder/index.html

EU's udbudsdirektiv
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=26719>

CSR Kompasset Norge (ultimo april 2011)
<http://csr-kompasset.difi.no>

CSR Kompasset Sverige (ultimo marts 2011)
www.csr-kompassen.se